

csoportok iránt érzéketlen művész heves, alkotó életet élt, csupán saját festői ösztönére támaszkodott, azzal a meggyőződéssel, hogy az nem hagyja cserben. Állandóan „dolgozva” nem volt ideje arra, hogy helyet biztosítson magának a vajdasági művészettörténetben, sőt tegyen afirmatív kritikákra, vagy hogy elfoglalja a szociális művészet úttörőjét megillető helyet.

A kiállítás, amelynek életét meghosszabbítja a kiváló reprodukciókban bővelkedő katalógus, ehhez nyújt most lehetőséget.

K. N. fordítása

Bela DURANCI

A HANGULAT BŰVÖLETÉBEN

Szajkó István kiállítása a Vajdasági Képzőművészek Egyesületének képtárában

„A tárgy — melynek jelenléte és karakterisztikuma jobban determinált, mint a tartalma — jelhordozó, egyszerűen a maga tárgyi mivoltában, s ez fontosabb annál, amit ábrázol” (A. A. Moles). „A világ csak hangulat” — írta a költő a múlt század végén, holott már akkor is tudták, hogy nem csupán az. De ha megnézzük Szajkó István „biciklis” képeit, ismét csak a benyomásunk, hogy a világ csak hangulat. Még ha tudván tudjuk is, hogy nem csupán az.

Az idei kiállítási évad leglíraibb, legátgondoltabb és legegységesebb kiállítása ez ebben a kiállítóteremben. A nézőt kellemesen meglepi a tárlat kiegyensúlyozott nyugalma, a gondos válogatás, a rendezés, ami alighanem ugyancsak Szajkó érdeme.

Biciklik. Miért éppen azok? Voltaképpen mindegy. A bicikli Szajkó ábrázolásában egyszerre tárgy és elvont, furcsa alakzat, s egyben emberi mivoltunk egyik kifejezőeszköze. Ezek a létező vagy elképzelt kétkerekűek látványba rögzített emlékképei egyszerre lehetnek bájosak, elegánsak, riasztók, szeretetreméltók, riadtak és kiszolgáltatottak, s be kell vallanunk, mi is gyakran ilyennek látjuk magunkat és a világot. A lélek érzékeny rezdülése mindegyik kép. Finom líraiságuk azonban korántsem zavartalan, vívódásokat, konfliktusokat sejtetnek a bicikliket övező kusza, szabálytalan, rebbenékeny vonalak, firkák. Foltok, látszólag véletlenül odavetett, nemegyszer intenzív színű „maszatok” zavarják meg a békés nyugalmat, kavarrák fel a lélek nyugalmát, s szabadítanak fel hatalmas képi energiákat. Minden képe feszültséggel teli, néha a végletekig fokozza a rajzi feszültséget, ezért biciklijeinek pózai, „létpillanatai” mindig intenzíven hatnak a nézőre. Festményeinek egyik fontos tényezője a mozgás. Szajkó biciklijei mindig mozognak. A képzőművészetben a mozdulatlanság mindig súlyos tehertétel-

nek, fenyegető veszélynek számított. Éppen ezért a művészek mindig is sokat vesződtek azzal, hogy kifundálják, miként is lehetne csökkenteni az állóképzszerűség hátrányait. Szajkó e téren figyelemreméltó eredményeket ért el, vibráló érzékenységgel hozza mozgásba biciklijeit, mintegy megszüntetve így a véglegessé váló látszatát. Nem elégszik meg az „egyetlen lehetséges megoldással”, számára lényeges, hogy a mozgás képzetének megteremtésével többféle esélyt biztosítson a képteremtő fantáziának, s érzékeltesse a mozgás optikai jellemzőit, ugyanakkor felcillantsa a valóság változékonyságának tényét is.

Kerékpáros képeinek egyik jellegzetessége, hogy menekül minden befejezettől, lezárttól, véglegestől. Még a kerékpár közvetlen környezete többrétegű, úgymond „többértelmű”, élménygazdagságot ígér a szemnek, árnyalatokat, lendületes vonalakat, addig a mögötte lévő tér semleges, nemegyszer dermedtően üresnek tűnik, s e feloldhatatlan kettőség óriási feszültséget szül, szenvedélyt ébreszt. Az érzelmeket felerősítő, festőien megdolgozott, szenvedélyes, horzsolts felületeket, a semleges, üres háttér felfokozza. Egyszerre hideg és lapos ez a háttér, teret érzékeltető, vagy a biciklit elnyelő, de tőle mégis idegen közeg. Abból a racionalizmusból fakadó ellentét ez, amelyet a mindennapokhoz elengedhetetlen józan ész felügyelete alól kibújt művészet ural. Azonkívül, hogy ezzel a fogással hitelesíti két egymástól távoleső festésmód, a lázas, expresszív vonalvezetés és a racionális felületkiképzés egy alkotáson belüli alkalmazását, egyben emlékezetes alkotásokat hoz létre: tündökletesen szép, ugyanakkor drámai küzdelmeket feltáró, kavargó érzéseket megjelenítő képeket.

E képek révén Szajkó nem is annyira a látott valóságot jeleníti meg, mint inkább az önmaga számára teremtett jel, jelkép segítségével tárja elénk gondolatait. Képei nem kapcsolhatók semmilyen aktuális, vagy divatos irányzathoz, noha nincs bennünk semmi, ami a különködő kísérletezésre utalna. Talán egyszerűen csak szerencséje van művészetével és önmagával. Képi világában a változás a képzőművészet állandóan változó mozgásirányainak figyelembevétele nélkül, művei és önmaga belső logikáját követve megy végbe. Megtalálta és kialakította egyéni hangját és szívósan, divatoktól függetlenül igyekszik kiteljesíteni művészetét. Festészete érett, kiteljesedett és abszolút festői értékeket bemutató művekkel gazdagítja képzőművészetünket.

AGYAGLÍRA

Ha néhány szóval kellene jellemeznünk Németh Anna kerámiáit, valószínűleg elsők között említenénk a letisztult formát, hogy rögtön ezután az anyag szépségének, jellegének megőrzésére irányuló törekvését emeljük ki. Persze kerámiáiról szólva arról sem feledkezhetünk meg, hogy számára a használati tárgy éppoly érzelmi gazdagsággal, éppoly

teljesen kifejezheti az embert, a kort, mint egy szobor, egy festmény vagy egy vers.

Művészetét a vonalak tiszta, puritán egyszerűsége jellemzi. Egyike azon keveseknek, akik éveken keresztül hűek maradnak eredeti elképzeléseikhez, akik a világgal kapcsolatos egyetlen nagy alapélményüknek próbálnak változó formában is érvényt szerezni. Nem lép, pontosabban nem szívesen lép mindig újabb és újabb kísérleti mezőkre mindaddig, míg korábbi megoldását meg nem érte, míg nem mondott el róla minden lényegeset. Ez a megfontolás, alapos átgondolás logikus egymásra épülés jellemzi Németh Anna kerámiáit. Vázáin a harmónia válik tapinthatóvá, látványvá, s voltaképpen művészetének is ez az egyetlen témája. Mondottuk, lényegbevágó számára az anyag természetének tisztelete. Néha az embernek az az érzése, hogy csupán alkalmat ad az anyagnak, hogy igazi mivoltában megmutatkozzék. Tulajdonképpen egyfajta magasrendű játék ez az anyaggal, amely során a művész megteremti annak a lehetőségét, hogy kibontakozzon mindaz a nem is sejtett szépség, ami benne lappang az agyagban és a korongolás ősi eljárásaiban.

Kezdetben voltak a kis, tenyérbe simuló labdaformák, korongolt formáik zártan duzzadtak, és úgy tűnt, nyugalomuk nem nyugtalanságból született, hanem kezdettől fogva megvan. Egyszínűek voltak, alkotójuk az átértzett, szép színek egymáshoz közel álló értékeiben fogalmazott. Úgy tűnt, a drámaiság, a fokozás s bárminemű ellentét ábrázolása idegen tőle. A szűkre vett színskálához nem sokkal ezután csatlakoztak az alaphangulatot sugalló színhez gyöngéden társuló, rokon, halk szavú többiek, a barna különböző árnyalatai. A törékeny, fehér gömbök alja megsötétedett, ami által gömbölyűségük még kifejezettebb lett. Ezeknek minden lehetőségét, variánsát, színezését kikutatva tért át a kissé megnyújtott formára, amelynek gömbölyűségét az idővel egyre jobban elhatárolható él törte meg. Ez már olyan többlet volt, ami újabb, hosszabb érlelődési korszakot kívánt meg magának. Ezek a formák a természet, a termés emlékképeinek és a korong természetének ötvözetéből alakultak megkapó szépségüekké.

Elkészíti az első „vágott” vázákat, amelyeknél még égetés előtt metszi el a puha masszát. A jóvátehetetlen fölötti habozás szülőttei ezek a „vágott” formák. Mert a művész korlátlan ura teremtményeinek, a keramikus is vághatja, gyűrheti, nyomorgathatja az anyagot, de egyfajta felelősséget is érez iránta: visszaállítható-e az elvett teljesség? Javít-e ezzel valamit, hiszen a kettévágott forma, a két fél már úgysem illeszthető össze pontosan. Egymásnak ugyan hiányzó, de óhatatlanul önálló formák keletkeztek így, amelyeken a látvány és az építő akarat szigorú formái akként válnak mégis eggyé, hogy összeragasztásukkal külön életük megszűnik, s kerámiái erővonalakkal és a belőlük kibontakozó szépséggel telnek meg. E kettő: a szigorú szerkesztés és a gyöngéd szépség teszi megkülönböztetetten széppé Németh Anna ke-

rámiait. Alakjukon mindig világosan érződik, még a vágott formákon is, hogy vékony kérgük korongon növekedett. Magukba zárják a tér egy parányát, s formát adnak neki. A minimális díszítés, a visszafogott színhasználat egyszerűségével mindig az egészet tárja elénk: nem szabdalja részekre, nem kendőzi alakjukat, nem csalja a szemet, ezáltal lesznek ezek a vázák őszinték is.

Németh Anna kerámiái nem az anyaggal vívott küzdelem nyomait tárják a néző elé, inkább annak tanúbizonyságai, hogy szereti az anyagot, amelyet megformál, ez pedig az ő esetében azt jelenti, hogy uralja is, és segítőtársat is talál benne.

P. NÁRAY Éva

